

N:o 156.

Af herr **H. Pantzarhielm**, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående ny härordning.

Det torde inom den svenska Riksdagen för närvarande icke råda mer än *en* mening derom, att vår härordning måste förnyas. Vi hafva nemligen kommit derhän, att det enda, som inom vårt krigsväsen synes vara organiseradt och satt i system, är slöseriet med statens medel, under det att allting annat befinner sig i ett ofärdigt svaghets-tillstånd. Att den nya härordningen bör byggas på den allmänna värnpligtens breda bas, derom synas tankarne äfven i allmänhet vara odelade. Men just emedan »basen» är så »bred», har den, som går att uppgöra en på allmän värnpligt fotad härordning, att röra sig inom ganska vida latituder. Begreppet allmän värnpligt, hvilket ursprungligen skulle vara begränsadt till allmän försvarspligt, eller hvarje medborgares skyldighet att deltaga i landets försvar, kommer från Preussen, der under Scharnhorsts och Gneisenaus inflytande och ledning militärväsendet från grunden reformerades och den allmänna värnpligtens idé sattes i system. I Tilsitfreden förbjöds nemligen Preussen att hålla mer än 42,000 man under vapen. Då statskassan dessutom var tom, uppfann man den allmänna värnpligten med kort tjenstetid, landtvärn och landstorm. År 1808 bestämdes utbildningstiden till en månad, hvilket ansågs vara en tillräcklig tid för att inöfva manskapet i skjuttekniken och striden i spridd ordning. Man indelade för detta ändamål rekrytkontingenterna i mindre afdelningar, som efter hand öfvades och hemförlofvades. Officerarne reste hvarje sön-

dag omkring på landsbygden och öfvade det hemförlofvade manskapet. På detta sätt kunde Preussen 1813 under det s. k. frihetskriget ställa i fält en armé på 400,000 man i stället för på 42,000 man; denna armé torde kunna betecknas såsom en milisarmé.

Sedan dess har systemet efter hand införts i de flesta länder och med Tyskland i spetsen, under de europeiska stormagternas inbördes täflan om den numerära öfverlägsenheten, så småningom utvecklat sig — om man får säga så — urartat vore kanske ett bättre uttryck — till hvad vi nu ha för ögonen: millionhärarne och den till årtal utsträckta tjänstetiden. Man synes emellertid nu hafva uppnått gränsen för det menskligt möjliga, så att till och med i det i många fall provocerande Frankrike helt nyligen från magtegende håll i deputeradekammarén förklarades: att för rustningsändamål folkkraften i landet nu vore uttömd — ett varningens ord, värdt att tänka på.

Men icke blott i det republikanska Frankrike utan äfven i militarismens förlofvade land, sjelfva Tyskland, ja, till och med i det autokratiska Ryssland har rustningsvansinnet väckt till lif en folkopinion, som tagit sig uttryck i en hel litteratur af tid- och stridsskrifter, deri fackmän och lekmän, med öfvertygelsens hela värme och med stöd af krigshistoriens tyvärr allt för ofta tendentiösa vittnesbörd, bryta en lans — för och emot de nu rådande militära institutionerna.

Det torde vara svårt nog att ur sakernas nuvarande läge leda sig till ett bestämdt omdöme och utstaka den medelväg, som ett litet land med begränsade ekonomiska resurser gör klokast i att följa, för att i denna angelägenhet nå målet: ett tryggadt försvar för fosterlandet, utan att derigenom för höga fordringar ställas på nationens ekonomiska bärkraft, så att dess sociala och kulturella utveckling hämmas och går tillbaka.

Öfverste Ullrich Wille, skaparen af kavallerivapnets organisation inom Edsförbundets armé och för öfrigt en varm beundrare af det preussiska militärväsendet, yttrar med afseende härå i en ganska objektivt hållen kritik af det i bilagan omnämnda Bebelska förslaget: »Hvart den naturliga utvecklingen af försvarsväsendet leder hän, kan man ännu ej klart se. Det är dock högst troligt, att en fortgående personlig lättnad beredes den i kultur, välmåga och goda seder allt högre utvecklade statsborgaren. Det har redan förut här uttalats, att framtidens försvarsväsende kommer att ligga på diagonalen mellan det nuvarande schweiziska och det tyska systemet.»

»Säkert torde emellertid vara, att ingen stormagt någonsin vågar gripa till det rena milissystemet, sådant det nu tillämpas i Schweiz. Med det rena milissystemet kan åvägbringas ett härväsen, som nog kan vara till fyllest för krigsnödvändigheten i en stat af Schweiz' storlek och politiska läge, men aldrig för en större stat i annat läge. För öfrigt bör ihågkommas, att Schweiz valt detta milissystem icke såsom den tänkbar bästa lösningen af försvarsfrågan, utan att denna lösning är den genom tradition och egendomliga inre politiska förhållanden för detta land enbart möjliga.» Herr Wille säger vidare: »Vi resumera: Milissystemet egnar sig för ett litet land, som till skydd mot en fredsbrytare aldrig kan våga tillgripa den strategiska offensiven, utan är tvunget att afvakta den tidpunkt, då fredsstöraren öfverskrider gränsen. För ett sådant land medför milissystemet alla olägenheter i förminskad storlek, och ett sådant land allenast kan också draga full nytta af alla systemets fördelar. En sådan fördel består i möjligheten att med inskränkta finansiella medel föra i fält ett relativt stort antal med vapnens bruk förtrogna medborgare. Det lilla landet kan då äfven, för det fall att detsamma icke förmår att göra invasionen framgångsrikt motstånd och ingen hjälp kommer utifrån, taga sin tillflykt till resandet af ett folkkrig. Att bespara folket ett sådant krigs elände, är ett af ändamålen med de mäktigare folkens tillvaratagna möjlighet af den strategiska offensiven.» Så långt öfverste Wille. För min egen ringa del är jag äfven af den öfvertygelsen, att härväsendet i alla länder allt mera kommer att närma sig det rena milissystemet, vare sig att detta kommer att ske helt hastigt, såsom följd af ett stort krig, eller först i den mån som en upplyst tidsanda gifvit åt de europeiska folkens karakter en sådan fasthet och moralisk kraft, att folken sjelfva uttala ett bestämdt veto mot den rådande »väpnade fredspolitik» och dermed äfven sätta en gräns för rustningsvansinnet. Åtskilliga tecken tyda äfven på, att detta kanske inträffar förrän någon anar. Den tid kan nemligen icke vara så långt aflägsen, då folken ta de af regeringarna ständigt upprepade fredsförsäkringarna på fullt allvar och fordra, att man äfven inrättar sig derefter.

Hvad särskildt de stora staterna angår, så är väl troligt, att, äfven sedan présencetiden blifvit nedsatt, de handelspolitiska intressena, som allt mera träda i förgrunden, skola tvinga dessa stater att jemte sina »landtvärn» äfven hålla sig med större eller mindre stående härar — kolonialarméer.

De mindre staterna åter, till hvilka jag räknar Sverige, torde väl, äfven om det kostar på, få afstå från alla tankar på den »strategiska offensiven» och inrätta sina arméer *uteslutande* med hänsyn till gränsförsvaret och förmågan att upprätthålla neutraliteten. Att för ett land som vårt, *under* nuvarande politiska förhållanden, på en gång öfvergå till ett rent milissystem, anser jag emellertid icke vara tillrådligt. Utan tvifvel kräfvär milisinstitutionen, om den skall kunna utveckla hela sin inneboende kraft och verka fullt effektivt, en, genom målmedveten uppfostran och vidare utbildning, hos folket högt utvecklad fysisk och moralisk kraft samt allmän god medborgaranda. Dessa egenskaper äro icke medfödda, utan måste förvärfvas, och härtill fordras dels, som nämndes, särskilda förberedelser i samband med ungdomens uppfostran, dels — och framför allt — att folket är genomträngdt af en sådan ansvars- och pligtkänsla, som endast kan finnas der, hvarest medborgerliga skyldigheter äro rättvist förbundna med motsvarande rättigheter.

För att ett litet folk skall skaffa sig aktning hos en mächtig eller orolig granne, erfordras i främsta rummet, att vid försvarets ordnande ingen hänsyn tages till militära traditioner, äro de än så lysande. Folket måste alltid hafva för ögonen, att det är ett litet folk, och inrätta sig derefter. Allt, som på ringaste vis kunde missförstås och tolkas som en utmaning, bör sorgfälligt undvikas.

Jag skall tillåta mig att här i största korthet söka att från min synpunkt närmare belysa i främsta rummet härordningsfrågans ställning till vissa andra, sedan länge på dagordningen stående socialpolitiska och ekonomiska frågor, som enligt mitt förmenande hafva ett inre, oupplösligt samband med denna, samt i andra hand några administrativa och militärtekniska spörsmål, af underordnad betydelse visserligen, men hvilka jag anser icke böra lemnas obeaktade vid lösandet af den för landet så betydelsefulla härordningsfrågan, och slutligen skall jag tillåta mig framställa några i mitt tycke befogade erinringar, angående det s. k. nya härordningsförslaget.

Jag och, jag vågar säga det, många med mig anse, att, då man redan nu framlägger ett förslag till ny härordning, så handlar man icke välbetänkt och politiskt klokt. Den frågan är nemligen för tidigt väckt eller, om man så vill, reformarbetet har dermed börjat i orätt ända.

Tillgodoseendet af det för öfrigt lika billiga som rättvisa krafvet på en afsevärd utsträckning af den politiska rösträtten är enligt min mening en reform, som bör *föregå* ett uteslutande på allmän värnpligt grundadt försvar. Medborgarens *pligt* att personligen deltaga i fäderneslandets försvar *förutsätter* *oafvisligen* äfven *rätt* för medborgaren i allmänhet att med sin röst direkt eller indirekt deltaga i afgörandet af fäderneslandets angelägenheter. Nu skall man fråga: hvarför behöfver rösträttens införande *föregå* försvarspligtens införande, hvarför kan den ej lika gerna komma efter? Härpå vill jag svara: Af två skäl: det ena ett praktiskt försigtighetsskäl, det andra ett skäl af principiell och afgörande betydelse.

Hvad det första skälet angår, så torde det ligga för öppen dag, att vännerna af en rösträttsreform — bland hvilka i förbigående sagdt helt säkert finnas många lika varma vänner af en härordningsreform som inom hvilket som helst annat parti af svenske män — skulle handla både lättfärdigt och oklokt, om de, varnade, som de väl äro, af en icke gammal erfarenhet från liknande tillfälle, nu skulle åter igen slå sig till ro, i förtröstansfull afbidan på uppfyllelse af vackra framtidsloften. Man vet hvad man har, men aldrig hvad man kan få.

Emellertid är detta skäl, som utan tvifvel innebär en alltid i stora frågor motbjudande kompromiss, icke afgörande och skulle ej heller vara nog för att motivera ett uppskof med härordningsfrågan, om det brådskade med lösningen af denna fråga. Men att så icke är förhållandet, torde oförtydbart framgå af den i förslaget beräknade öfvergångstiden. Då derjemte det kongl. förslaget i och för sig icke lärer vara af beskaffenhet att kunna i oförändrad form af Riksdagen bifallas, så torde äfven i den omständigheten ligga en osökt anledning att, utan skada för försvarssaken, kunna åtminstone påfordra de båda stora frågornas samtidiga lösning, särskildt då hänsyn toges till det intima sammanhang, i hvilket de stå till hvarandra, såsom jag här nedan skall tillåta mig påvisa.

Det andra skälet, hvarom jag jag nyss talade, är af mera afgörande betydelse, såsom ådagaläggande, att försvarsfrågan icke *kan* på ett effektivt sätt lösas utom i samband med rösträttsfrågan. Medgifvandet af politisk rösträtt åt alla dem, som vid uppnådd mogen ålder, eller 25 lefnadsår, hafva fullgjort sina skyldigheter mot stat och kommun, är nemligen ett nödvändigt vilkor för att värnpligten i folkmedvetandet skall uppbäras af den moraliska kraft samt känsla af pligt, ansvar och samhörighet, på hvilka krigarens verkliga värde beror och fosterlandets försvar ytterst hvilat. Väl pekar man från militäriskt håll alltjemt på disciplinens jern-

band och nu senast äfven på något mystiskt »kitt», men dessa uttalanden — man kunde vara frestad att säga qvarlevor från en förfluten tid, — äro oförenliga med den moderna tidsandan och folkens nuvarande åskådning. Krigslydnaden måste nu för tiden hvila på en god moral och medborgerlig pligtkänsla. Detta blir så mycket angelägnare, ju knappare den tid tillmätes, under hvilken den värnpligtige för sin soldatutbildning är stäld under militärbefällets direkta ledning.¹

Utan rösträttsreformen skall den utsträckta värnpligten af folkets flertal uppfattas och kännas endast såsom en börda, som det magtegende mindretalet, med hvilket massan af folket saknar skäl att känna sig solidarisk inom samhället, ytterligare pålägger endast för att öka tyngden af småfolkets bördor; och till det anmärkningsvärdt stora antalet af svenska medborgare, som utvandrat och sökt sig ett nytt fosterland, skall inom kort sälla sig än flera af landets kraftigaste söner.

Försvarets effektivitet blir derigenom äfven indirekt försvagad, då en stor del mera motvilligt, än eljest skulle vara fallet, går att fullgöra sin värnpligt och mottager den militära utbildningen under passivt motstånd.

Och slutligen: försvaret är en beskattning, som ett folk medvetet och frivilligt bör pålägga sig sjelf; sker ej så, utan påtvingas försvaret folket, så skapas dermed en här, icke af fria medborgare, utan af krigsskyldige undersåtar, och — försvaret blir derefter.

En annan reform, som synes vara oafvislig och helst bör föregå det definitiva antagandet af en ny härordning, gäller det nuvarande militära domstols- och rättegångsväsendet, strafflagen för krigsmagten och disciplinstadgan.

En deputerad i Frankrike betecknade en gång, under Dreyfus-processens dagar, »krigsrätten» såsom den mest »patriarkaliska» af alla dom-

¹ Såsom ett belysande exempel skall jag här meddela en episod från Schweiz, som för icke så länge sedan der passerade: I »Revue bleue» för den 3 december 1898 läses följande: Förre sommaren urartade en murarestrejk i Genève i oroligheter, som polisen icke förmådde undertrycka. En morgon uppslogos af kantonalmyndigheterna plakat, genom hvilka mobilisering af 13:de fusilierbataljonen anbefaldes; samma eftermiddag stod bataljonen i kasernen indelad och marschfärdig. »Det anmärkningsvärda dervid var, att en tredjedel af de inkallade milissoldaterna utgjordes af strejkande arbetare, och så sällsamt det än låter: blott ett enda fall af disciplinfel var att anteckna.» I och med pådragandet af uniformen var en och hvar schweizisk medborgare och icke längre strejkande arbetare.

stolar, hvarpå svarades: att det skulle vara ganska intressant att se det ansigte, som vederbörande skulle göra, om han genom en »laglig anklagelseakt» ställdes inför krigsrätt, beskyld för att hafva stulit Notre-Dame. Man hade all anledning förmoda, att den anklagade skulle känna sig ganska orolig. I Ryssland måste de officerare, som kunna användas till domare, hafva underkastat sig en treårig utbildningskurs vid den »militära rättsakademien». Detta senare torde nog vara ganska välbetänkt, när man tar hänsyn till domarekårens och officerskårens så olika utbildning.

I denna fråga har emellertid redan så mycket blifvit både taladt och skrifvet, att en vidare motivering endast skulle leda till ett upprepande af hvad som redan många gånger förut blifvit sagdt. Då dessutom personer, som, långt mera än jag, äro kompetenta att utreda och ordna denna sak, afgifvit motioner i ämnet, skall jag endast tillåta mig att anföra hvad den ansedde »antimilitaristen» — Napoleon hade att säga i denna fråga. »Rättvisan» — sade han — »är i Frankrike enhetlig. Man är i första rummet fransk medborgare, först sedan är man soldat. Om inom landet en soldat mördar en annan soldat, så begår han utan tvifvel en militär förbrytelse, men han har på samma gång begått en borgerlig förbrytelse. Det är därför erforderligt, att han närmast är underkastad ansvar inför borgerlig domstol.»

Det moderna samhället känner ingen klasskilnad, sålunda ej heller några särskilda klassdomstolar med olika rättsväsende för olika medborgare.

Innan jag lemnar det militärsociala området, har jag äfven att yttra några ord i ett ganska ömtåligt ämne — ömtåligt därför, att förkämparne för den långa militära öfningstiden på detta område förstått att skickligt draga vaxel på den välvilliga godtrogenheten hos allmänheten. Jag syftar på ungdomens medborgerliga uppfostran inom kasernen.

Det är otvifvelaktigt, att, då manskapets tjänstetid är snart sagdt obegränsad, tiden, rätt använd, mer än väl räcker till — synnerligast vid de värfvade truppförbanden — att meddela dertill hågade och i öfrigt kvalificerade ynglingar en både i humanistiskt och socialt hänseende god utbildning, som sedermera ute i lifvet kan vara dem till stor nytta. Särskildt var detta fallet vid det regemente jag under en lång följd af år haft äran tillhöra; derom bära de många forna kamrater af manskapklassen, som jag på skilda samhällsområden sedermera påträffat, ett talande vittnesbörd. Men — man glömmer efterforska, hvad denna uppfostran i kasernerna kostat statsverket, och man glömmer efterforska, huru många, jemförelsevis, de ynglingar äro, som gått förlorade till följd af kasern-

lifvets *alltid demoraliserande inflytande*. Kostnaderna hafva emellertid hittills varit endast indirekta, emedan manskapet i alla fall hållits inne i tjenstgöring. Men skall man nu förlänga de värnpligtiges öfningstid och kasernlif, utöfver hvad som erfordras för att lära dem försvara sitt land, för att låta dem gå i folkskola, så kommer detta att medföra ganska afsevärda direkta kostnader, som, sparade och rätt använda till folkets uppfostran på naturligt och vanligt sätt i fysiskt och moraliskt hänseende, utan tvifvel skulle vara till väsentligt större nytta för hela folket och framför allt göra all kasernuppfostran öfverflödig.

Nu talar man vidt och bredt, att armén har till uppgift att fullkomna folkets uppfostran och vara en skola för detsamma i fosterlandskärlek, karaktersbildning, mod och disciplin, kroppens stärkning genom gymnastik o. s. v. — vi stå inför människorna med de goda afsigterna. Bäst och lyckligast är, om all uppfostran är undangjord före den unge medborgarens inträde i armén, ty der bör han blott hafva att lära sig försvara sitt land. Kasernuppfostran i annat hänseende är en pedagogisk villfarelse. Är uppfostran undangjord, innan ynglingen inträder i militärtjänst, *då kan* öfningstiden reduceras till sitt minsta möjliga, såsom i Schweiz t. ex. »Allt tal om den borgerliga uppfostran genom regementet», skrifver kapten Moch i sin bekanta bok om »Demokratiens armé», »är en sådan banalitet, att man nästan rodnar, när man nedskrifver det. Och likväl nödgas man göra det, när man ser, huru militära skriftställare ännu försvara sådana tesar. Somliga göra det, emedan de äro genomträngda af denna obegränsade sentimentalitet, som tillskrifver uniformen en hemlighetsfull förmåga att uppsamla mystiska dygder; andra, emedan de, fullt medvetna om skadligheten af stående arméer, icke våga uttala en så omstörtande tanke, utan hänga sig fast vid allt, som kan förläna blott det minsta sken åt ändamålsenligheten att upprätthålla en sådan armé; och åter andra slutligen, emedan de icke veta hvad man i skolan och efter skolan *kan* uppnå, hvad man redan *har* uppnått och hvad regementet är i stånd att bjuda på. *Det* är dock säkert, att alla hängifva sig åt oerhörda villfarelser.» Jag har sjelf varit en varm vän af denna borgerliga uppfostran genom regementet, men det var under helt olika förhållanden än dem, nu är tal om, och — hvar tid har sin omsorg. Man bör äfven väl ihågkomma, att inom en värnpligtsarmé, sådan som vår en gång torde blifva, det bör stå öppet för hvarje hyggelig ung man, som dertill är villig och anses lämplig, att efter genomgången rekrytutbildning vid arméns skolor utbilda sig vidare till befäl och på så sätt

odla sitt vetande och skaffa sig en god underbyggnad för sin blifvande verksamhet inom det borgerliga lifvet.

Kompromissen mellan generalstabsintresset och landtmannaintresset i försvarsfrågan, som efter representationsreformen kommit främst på dagordningen, fann först vid urtima riksdagen 1892 sin slutliga lösning. Regeringen genomdref då sitt omogna härordningsförslag genom att å ena partiet utlofva försvarsfrågans lösning, å det andra en skattereform. Då svenska folkets urgamla sätt att sig sjelf beskatta utöfvas af Riksdagen allena, så har regeringen, ingen rätt att gifva sådana löften — ty det är icke regeringen utan Riksdagen, som skall infria dem. Regeringen får då ej heller begagna sådana löften för politiska ändamål.

Jag vill icke påstå, att ställningen är densamma nu som 1892, men det förnimmes dock en genklang från 1892 i finansministerns uttalanden till statsrådsprotokollet den 21 december förlidet år, som manar till eftertanke och försigtighet. För min egen del är jag icke tveksam att uttala såsom min åsigt, att ett bestämdt beslut af Riksdagen angående de grunder, enligt hvilka de nya försvarsbördorna böra utgå, måste föregå beslutet om införande af ny härordning.

Det synes mig, om jag bedömt saken rätt, som skulle inom landet råda en allmän önskan, att, när en gång en ny härordning skall införas, jordmånen dessförinnan skall vara väl beredd, så att den unga, dyrbara plantan icke hämmas i sin utveckling eller rent af förkrympes af gammalt, rotfast ogräs. Många och väl kända äro de brister, som vidlåda vårt militära förvaltningsväsende och vår militära administration i allmänhet. Dessa brister borde väl i sammanhang med den nya härordningen, så långt som sådant under i vårt land nu rådande förhållanden är möjligt, aflägnas. Att »arméförvaltningen» är i behof af en grundlig, ny organisation, derom qvittra sedan länge sparfvarne på hustaken, så den saken torde icke behöfva vidare motiveras. Men omorganisationen af detta embetsverk bör gå i demokratisk och icke i militär-byråkratisk rigtning.

En annan reform, som länge stått på listan, och som tiden just nu synes vara särdeles lämplig för att genomföra, är sammanslagningen af landt- och sjöförsvarsdepartementen till ett departement — ett försvarsdepartement, eller, som jag med hänsyn till framtiden skulle vilja kalla det,

»nationalförsvarsdepartementet». Förutom den enhetlighet och stadga, som en sådan reform skulle förläna åt försvaret i dess helhet, med alla dess olika tjänstegreningar, så skulle äfven en sådan reform bereda statsverket väsentliga besparingar genom den förenkling på alla förvaltningsområden, som den medförde. Så i fråga om: organisation, inre förvaltning, befälsutbildning, anskaffning af materiel, kanoner, handvapen, krut och ammunition, fästnings- och kustförsvaret, proviantering, beklädnad o. s. v. samt mobiliseringen framför allt.

I sammanhang med de båda departementenas förening till ett nationalförsvarsdepartement, genom hvilken, som nämndes, bland annat en del nu befintliga dubbeltjänster kunde sammanslås och det lika önskvärda som af behovet verkligen påkallade samarbetet mellan armén och flottan befrämjas, borde äfven ett annat gammalt önskemål kunna vinnas, nemligen upprättandet af en militär-teknisk kår. Redan vid 1878 års riksdag förelåg ett regeringsförslag om upprättandet af en för armén och flottan gemensam »artilleribyrå», hvilket förslag dock föll, väl hufvudsakligen af — kostnadshänsyn. Byråns upprättande skulle nemligen medföra en direkt utgift af 25,000 kronor om året, hvilket på den tiden ännu ansågs vara — pengar. Säkert torde dock vara, att om »byrå» kommit till stånd, så hade derigenom denna summa *många* gånger om under årens lopp besparats statens kassa på indirekt väg. Det ligger ju dessutom i sakens egen natur, att officerare i tjänst icke böra användas till bestridande af befattningar af ren teknisk art, för hvilka de aldrig åtnjutit den fackutbildning, som är en ovilkorlig förutsättning för uppdragets rationella skötande. Dessutom kommer under sådana förhållanden den militära tjänsten, som väl är och borde vara officerens egentliga uppgift, att på ett betänkligt sätt åsidosättas. Det militära arbetet utom facket är en ekonomisk villfarelse.

Frågan om prof såsom kompetensvilkor för befordran till regements-officer är heller icke ny, men väntar fortfarande på sin lösning i den af Andra Kammaren vid upprepade tillfällen utpekade rigtningen. Ju kortare soldatens öfningstid är, desto svårare blir den rationella befälsutbildningen, men desto större fordringar ställas å andra sidan på befälet och desto större är befälets ansvar för att tiden rätt brukas. Det är tilliten till och tron på befälets duglighet, pligtkänsla och pligtuppfyllelse, som hos medborgaren-soldaten skapar det förtroende till befälet, som gör, att han på dess bud går i döden. Detta soldatens förtroende för befälet och dess ledning är inom en modern värnpligtsarmé af omätligt mycket högre

värde än allt konstgjordt »kitt» och all på onaturlig väg frampinad s. k. disciplin. Jag anser en befördringslag böra införas i sammanhang med en ny härordning.

Det kongl. förslaget till ny härordning är byggt på den demokratiska principen: »lika lång öfningstid åt alla». Detta låter utan tvifvel mycket folkligt och tilltalande, men går man saken närmare på lifvet, så skall man finna, att denna grundsats i praktiken icke kan med fördel tillämpas och i principiellt hänseende innebär en farlig motsägelse.

I Frankrike, der man 1889 också ville egalisera militärtjensten och bestämde öfningstiden under fred »lika för alla», har detta ledt till största förvirring och godtycke. Detta beror hufvudsakligen derpå, att den tid, som är behöflig för att lära en man hvad han behöfver kunna för att blifva skicklig till att deltaga i landets försvar, måste vara olika i samma mån, som sjelfva undervisningen är mer eller mindre invecklad, och det kraf, som staten är berättigad att ställa på hvarje medborgare i fråga om militärtjänst under fredstid, består icke deruti, att man fordrar, att han skall tillbringa ett visst antal dagar, månader eller år inom kasernerna, utan deri, att han hålles inne i militärtjänst jemt och rätt så länge, som han behöfver för att tillegna sig denna undervisning, men ej en dag längre eller kortare.

Se vi på förhållandena i de länder, der härordningen hvilat på allmän värnpligt, och hålla oss till de båda antipoderna Tyskland och Schweiz, så finna vi: att tjenstetiden väl i regel är lika lång för soldater inom samma vapenslag, men betydligt varierande de olika vapenslagen emellan inom hvardera landet. Så varierar tjenstetiden i Tyskland mellan sex månader vid trängen och tre, ända till fyra år vid kavalleriet. I Schweiz varierar likaså öfningstiden de olika vapenslagen emellan, som synes af den förslaget åtföljande öfversigten. Skulle nu trängsoldaten och kavalleristen erhålla lika lång öfning hos oss, så följer deraf: att antingen trängsoldaten erhåller en onödigt lång öfning, som kräfver onödiga kostnader och pålägger individen onödiga bördor, eller ock att kavalleristen får en allt för kort öfning, hvilket åter igen menligt inverkar på hans krigsduglighet. Den vackra, demokratiska bestämmelsen om »lika öfningstid för alla» torde sålunda få anses ohållbar, åtminstone för den, som ser på saken utan alla baktankar.

För att i ett land, der fördomarne mot lottning äro förherskande, kunna tillgodose de olika krafven på öfningstid vid de olika vapenslagen, måste då antingen andra åtgärder vidtagas, eller också måste fördomarne vika för det praktiska krafvet. Man kunde t. ex. för vissa vapen — synnerligast för kavalleriet — antaga frivilliga för en tid af tre à fyra år, med eller utan rättighet att rekapitulera.

Gör man nu den frågan: huru lång utbildningstid är för soldaten nödvändig för att lära honom krigarens »handtverk»? , så komma svaren att utfalla mycket olika, beroende mest derpå, att i allmänhet få människor synas hafva på förhand gjort klart för sig sjelfva, hvad som i verkligheten är nödvändigt för soldaten att i fält kunna och sålunda att i fredstid hafva lärt sig.

I Frankrike pågår sedan någon tid en strid att efter exemplet från Tyskland införa tvåårig présencetid. Man får då läsa, huru infanterister förklara: att en tvåårig utbildningstid väl kan vara tillräcklig för artilleristen, som »alltid strider under befälets ögon», och för kavalleristen, som »i sqvadronen rider till anfall knä vid knä», men för infanteristen, som »måste besitta den nödiga moraliska kraften för att långa stunder hålla ut i kulregnet» — liksom om ej alla finge göra det —, för honom behöfves en längre öfningstid. Kavallerister åter igen anse den treåriga utbildningstiden såsom ett minimum för sitt vapen och fordra, om tjenstetiden skall nedsättas — hvilket vid de andra vapenslagen icke bör möta några egentliga svårigheter — att antalet fyra års frivilliga ökas.

Särskildt rörande infanteriets utbildning har en liten broschyr, benämnd »Fotsoldaten på femtio timmar», och hvilken utgått i fyra upplagor, väckt synnerligt uppseende inom de militära kretsarne i Frankrike, säger kapten Moch. Författaren har ingalunda för afsigt att reducera tjenstetiden till en eller ett par veckor, han åtnöjer sig med att påvisa en utbildningsmetod, som är tillräcklig att under 50 på 10 dagar fördelade exercistimmar utbilda en trupp, d. v. s. sätta den i stånd att manövrera bra, hvarefter endast återstår att bibringa densamma ännu några nödvändiga färdigheter, såsom målskjutning, fälttjänst och marschträning. Det viktigaste härvid är, att det ingalunda handlar om några teoretiska studier, utan om en under flera år vunnen praktisk erfarenhet. Mer än 4,000 soldater hafva blifvit underkastade denna undervisning, och hvarje afdelning om 200 till 600 man var efter en månad hemma i den militära utbildningens alla delar. Detta är ett på erfarenhet grundadt sakförhållande.

Nu skulle man kunna förmoda, att denna utbildning endast var yttlig och icke bestående. Vi erhöilo dock, säger författaren, efter tre år permittenter tillbaka, hvilka å nyo deltog i öfningarna, och man fann dem fullkomligt tjenstdugliga. Dagen efter ankomsten exercerade bataljonen på ett fullt tillfredsställande sätt, och efter sex veckor hade manskapet uppnått en öfverraskande hög grad af utbildning.

Författaren, som på intet sätt pläderar för något milissystem, förordar metodens användande på hela infanterikontingenten och fortsätter: »På två månader skulle man på detta sätt erhålla en komplett och slutgiltig utbildning af en hel rekrytklass; det skulle endast återstå att bringa truppen vissa kroppsöfningar, såsom boxning, fäktning, gymnastik, saker, som, när allt kommer omkring, icke annat äro än hygieniska öfningar under garnisonstiden, hvilka soldaten i fält icke har något behof af.» — Gymnastiken bör soldaten hafva undanljord, innan han inträder i tjensten, och hvad boxning och fäktning angår, så har han dermed intet att göra.

Broschurförfattaren säger slutligen: »Sedan man utfunderat denna metod för snabbutbildning, så står ingenting mera i vägen för att förminska tjenstetiden i budgetens och det nationella välståndets intresse och på samma gång med hänsyn till arméns värde och dess intressen.»

Detta är skrifvet af en officer.

Sedan 1881 har numera generalen Lamireaux, då öfverste vid 53:dje infanteriregementet, tillämpat en »plan för rekryternas utbildning på åtta veckor», hvilken röjer mycken idéförvandtskap med broschyren »Fotsoldaten på 50 timmar».

Erfarenheten af den »intensiva utbildningen» tillhör icke uteslutande Frankrike. Äfven i Tyskland har man ända till 1894 pröfvat metoden på reservtrupperna, enligt kapten Miller och löjtnant Krafft, med det lyckliga resultat, att »dessa trupper efter två månaders öfning manövrerade på ett fullkomligt sätt både i slutet och spridd ordning».

Bland de franska officerare, som behandlat »den förminskade tjenstetiden», är det säkerligen ingen, som säkrare än öfverste Patry tagit en bestämd ståndpunkt i fråga om trupputbildningen. Han gör detta visserligen från den tvååriga tjenstetidens ståndpunkt, hvilken (tjenstetiden) af honom betraktas såsom en nödvändig etapp på vägen till det oundvikliga antagandet af det rena milissystemet. Öfverste Patry skrifver med afseende å infanterivapnet bland annat följande: »Det moderna krigets fordringar kunna i fråga om fotsoldaten sammanfattas i en helt kort och

af alla lätt begriplig sats: 'hafva hjerta i kroppen'. Men denna hufvud-egenskap förvärfvar man icke igenom tjenstetidens förlängning, den ligger i den enskildes sjelfva temperament, och hvarken lifvet i kasernen eller repetitionsöfningar kunna framkalla eller förstora densamma.

»Hvar och en skall medgifva» — säger öfversten — »att den tid soldaten ligger i tjenst har till ändamål att sätta honom i stånd att så godt som möjligt kunna uppfylla sina uppgifter i krig. Men i krig förekomma nu en gång för alla inga manövrer, och vid fälttjänstöfnin-garna har fotsoldaten ingenting annat att göra än att under marschen träda i den föregåendes fotspår, när man utvecklar sig till strid följa sina förmäns anvisningar och derifrån antingen marschera framåt eller springa tillbaka. Skötandét af vapnet inskränker sig till att ladda och skjuta rätt ut.

Skjutöfningarnas ändamål är i främsta rummet att gifva soldaten förtroende för sitt vapen; men — på slagfältet gifves det knappast mera några goda skyttar. 'Mannen med hjertat' på rätta stället kan från i dag till i morgon blifva en god fotsoldat.»

Öfverste Patry hänvisar till historiska erinringar, af hvilka många äro sådana, som de konskriberade från 1813 och 1814 inhöstade af en kännare sådan som Napoleon. Han talar äfven af personlig erfarenhet, ty han kommenderade 1870 i Metz ett kompani gamla soldater och der-efter vid nordarmén ett kompani 20-åriga rekryter och förklarar sig icke hafva varit i stånd att upptäcka någon som helst skilnad i elldisciplin mellan det ena eller andra kompaniet.

När nu våra värnpligtige med 68 dagars rekrytskola och 22 dagars repetitionsöfning bibringas en, enligt våra fackmäns utsago, otillräcklig soldatutbildning och man på grund deraf fordrar öfningstidens förläng-ning till sammanlagdt ett helt år, så kan detta knappast bero uteslu-tande på öfningstidens otillräcklighet, utan måste till väsentlig del sökas på annat håll. Orsaken kan då ligga deri, att våra tongifvande fackmän ej rätt förstå att bedöma, hvad som *efter våra förhållanden* bör fordras af en nöjaktigt utbildad fältsoldat, som *endast* har till uppgift att för-svara sitt land. De utgå möjligen här vid lag från en allt för subjektiv åskådning och draga jemförelser från ett håll, hvars militära institutioner utvecklats med hänsyn till ett politiskt läge, vida skildt från vårt.

Orsaken kan äfven ligga deruti, att man stannat efter och ej rätt förstår eller kanske troligare *icke vill* uppgöra en plan för de militära öfningarna med sträng begränsning till det väsentliga och nödvändiga

och med bortrensande af allt det oväsentliga, småaktiga och onödiga kram, som icke allenast är tidsödande och tröttande, utan som äfven verkar förlamande på intresset och nitet i tjensten hos både befäl och trupp samt utan tvifvel är en af de främsta orsakerna till att militär-tjensten hos vårt folk är så impopulär, som den verkligen är. »Tummen på skrufven» är en expressiv exponent för den skadliga barlast, som vår armé burit på och ännu bär på sedan generationer tillbaka.

Eller slutligen kan orsaken vara den, att befälet, fastvuxet i den traditionella slentrianen, icke är sin höga uppgift vuxet att på målmedvetet sätt leda de militära öfningarna.

Jag vill ej söka närmare utforska, hvar orsaken eller orsakerna till missförhållandet ligga, men så mycket är säkert, icke bär den korta öfnings-tiden *ensamt* skulden. För min del hyser jag den åsigten — om hvilken jag för öfrigt långt ifrån står ensam — att vårt försvar i denna stund, trots alla dess medfödda, organisatoriska svagheter, *kunde* varit vida bättre, än det är, om det den 15 mars 1893 till Andra Kammaren afgifna löftet varit af beskaffenhet att kunna infrias.

Truppens öfnings-tid och försvarskostnaderna stå i ett bestämdt förhållande till hvarandra. Villigt må erkännas, att öfning gifver färdighet på det militära liksom på alla andra områden och att det, *i synnerhet med hänsyn till befälsutbildningen*, som inom en armé är af så stor betydelse, nog är behöfligt att — så långt våra finanser det medgifva — utsträcka öfnings-tiden för de värnpligtige. Men »det bästa är oftast fiende till det goda». Och — jag vågar fråga: finnes det någon vederhäftig svensk man, som med handen på hjertat allvarligen kan tillråda och inför efterverlden bära ansvaret för, att vi för en oberäknelig framtid binda oss vid en så *onaturlig* försvarsbudget som den, hvilken nu blifvit ifrågasatt. Jag *kan ej* tro det. Det är regeringens skyldighet, när hon anser försvaret undermåligt, att för landet framlägga förslag till ett försvar, som *hon* anser vara fullt betryggande. Och regeringen måste härvid se saken hufvudsakligen från försvarssynpunkt, ty hon bär ensam ansvaret härutinnan. Men det är Riksdagens pligt att se till, huruvida landet kan bära försvarsbördorna utan att gå tillbaka i välstånd och utveckling samt, om han finner, att landets bärkraft i detta afseende skulle öfverskridas, vända sig till regeringen med frågan: kunna vi icke nöja oss med mindre? Jag vill hafva

sagt detta, såsom varande mitt ledmotiv, då jag nu går att föreslå några ändringar i det kongl. förslaget, afsedda att något nedbringa såväl de direkta som de indirekta kostnaderna för försvaret, utan att, såvidt jag kan se, försvarets effektivitet derigenom skulle förminsas.

Inom vår armé anvärfvas för närvarande rekryter vid 17 års ålder. Denna låga åldersgräns har tillkommit i ändamål att underlätta rekryteringen. Inom fackkretsar uttalas emellertid den åsigten, att en vid 17 års ålder anvärd yngling i allmänhet först efter tre år är så fysiskt utbildad, att han kan anses som en mogen soldat, alltså vid 20 års ålder. Men å andra sidan torde det i psykiskt hänseende vara fördelaktigt, att soldatutbildningen börjar redan vid tidigare år. Det unga sinnet är ju i regeln böjligare och mottagligare för undervisning och tukt. Soldatlifvet tilltalar lifligare ynglingens fantasi, han har ännu icke bestämt valt sin lefnadsbana, han är friare, hans tid är honom icke så dyrbar. Äfven ur social synpunkt sedt torde det vara förmånligt, om värnpligten inträdde vid tidigare år, så att fredsöfningarna kunde i regeln vara helt och hållet undangjorda vid 25 års ålder. Redan nu har mången yngling svårt nog att finna lämplig verksamhet förr, än han undangjort åtminstone första årets öfningar. För jordbruks- och verkstadsarbetare äro kanske svårigheterna icke så stora, men för andra, t. ex. bokhållare, handelsbiträden, teknici, jernvägsmän m. fl., som söka sig anställning inom yrken, der arbetspersonalen är begränsad till ett bestämt antal, behöfligt hela året om, ställer sig saken annorlunda.

Det synes mig icke heller kunna, från någon synpunkt sedt, stöta på några svårigheter att i regeln förlägga rekrytutbildningen till 18—19 lefnadsåren och bestämma inträdet i fälthären till 20:e året, under hvilket då jemväl den första af de tre repetitionsöfningarna skulle ega rum. Beträffande öfningstidens längd, så håller jag, med anledning af hvad jag förut anfört, och med stöd af min egen långa erfarenhet såsom truppofficer före, att om denna för alla vapen, med undantag af kavalleriet och fältartilleriet, bestämmes till 240 dagar, fördelade på sätt bilagan 2 närmare angifver, så skulle dermed åstadkommas ett efter våra förhållanden lämpadt, fullt betryggande försvar, under förutsättning likväl, att tiden rätt användes och ingen hänsyn toges till förutfattade meningar. Härvid torde dock genast böra anmärkas, att det för andra vapenslag än fältartilleriet be-

höfliga antalet ridhästar måste dresseras vid kavalleriet. Hvad särskildt kavallerivapnet angår, så är ju detta dels ett särdeles dyrt vapen och dels ett vapen, som i ett land, med våra topografiska förhållanden och med en uteslutande till försvar afsedd armé, har en, relativt till förhållandena i en del andra länder, underordnad betydelse. Det synes mig därför, som skulle utan skada kavallerifördelningen i Skåne kunna indragas. Någon tillökning i de öfriga, fördelningarna tilldelade, kavalleriregementenas nummerstyrka synes mig icke vara behöflig, hvarken med anledning af nämnda fördelnings indragande eller af andra skäl, i synnerhet då hänsyn toges till den utveckling, som velocipedordonans-utbildningen på senare tider vunnit. Då emellertid den af mig föreslagna allmänna utbildningstiden för de värnpliktige torde vara för kort för kavalleriet, anser jag lämpligt, att de sex öfriga kavalleriregementena omorganiseras, i enlighet med för lifgardet till häst nu gällande plan och stat. Äfven för fältartilleriet torde 240 dagars öfningstid få anses för kort.

I de »allmänna grunder», angående ny härordning, som herr statsrådet och chefen för kongl. landförsvarsdepartementet den 6 juli 1890 utfärdade, heter det i 4 punkten: »Ökningen af härens fast anställda befälskader begränsas till minsta möjliga omfång. Åtgärder vidtagas för erhållande af reservbefäl (värnpliktigt befäl) i nödigt antal». För att kunna rekrytera befälet och gifva specialvapnen nödig stadga antages vid hvarje truppförband ett visst antal fast anställda menige (volontärer). Denna uppgift anser jag i det framlagda förslaget icke hafva blifvit lyckligt löst. Ökningen af härens fast anställda befälskader har nemligen, enligt mitt förmenande, icke blifvit begränsad till minsta möjliga omfång, och sättet för detta befäls rekrytering äfvensom för anskaffande af reservbefäl kan jag heller icke godkänna.

Visserligen måste vid allmän mobilisering icke allenast sjelfva fält-hären utan äfven reservtrupper mobiliseras, och detta kräfver utan tvifvel ett mycket stort antal öfvadt befäl, men att under fredstid hålla, om äfven blott en del af det befäl, som är afsedt för dessa reservtrupper, i ständig tjänstgöring året rundt medför alltför dryga kostnader och torde dessutom icke vara af behovet påkalladt.

Genom att på det militära området, i öfverensstämmelse med den allmänna värnpliktens anda, undanrödja all gammaldags klassbelöning och lemna täflan fri för hvarje hederlig och duglig yngling att vinna befordran till officer, skulle med all säkerhet försvaret icke förlora i effekti-

vitet, men många af de nu gängse fördomarne mot armén och dess officerskår undanrödjas. I stället för maturitetsexamen borde en allmän medborgerlig bildningsgrad bestämmas såsom vilkor för den yngling, som efter afslutade allmänna militära öfningar och underbefälsskolor vunnit befordran till underofficer samt önskade vidare utbilda sig till officer.

Någon underlöjtnantsgrad med fast anställning borde icke förekomma, men hvarje underlöjtnant (af värnpliktsbefälet), som dertill anmälde sig, vara berättigad att i tur och ordning vinna inträde vid »krigsskolan» samt efter der aflagd *fullgod* examen och med intyg om hedrande vandel såsom löjtnant erhålla fast anställning vid armén. Undervisning och i öfrigt vistelsen vid krigsskolan borde vara fri och eleverna vid alla skolor åtnjuta en passande dagaflöning.

I Schweiz är hvarje medborgare förpligtigad att emottaga den tjenstegrad inom milisen, som uppdrages åt honom. Då denna utmärkelse åtföljes af skyldigheten att deltaga i talrika utbildnings- och tjensteöfningar, så är der tjenstetiden för det intelligentare och mera bildade manskapet af ganska betydligt längre varaktighet än för det öfriga. Detta torde också vara fullt rättvist. Den man, som af staten fått fri undervisning och derigenom förvärfvat sig en högre bildningsgrad, har i det dagliga lifvet anspråk på att intaga en särställning, som skiljer honom från andra; han har då afven vid krigstillfälle en högre uppgift att fylla. Han är icke berättigad att vid sådant tillfälle gifva sitt fädernesland en simpel soldat, när han kunnat gifva det en kapten, en löjtnant eller en sergeant. Deraf framgår för honom afven skyldigheten att inhemta de för fyllandet af den högre uppgiften erforderliga förkunskaperna. På denna princip, som, om jag minnes rätt, i ett af våra föregående många härordningsförslag tillämpats, synes mig, som borde härens förseende med resevbefäl fotas. Volontärsystemet, som fått tillämpning i förslaget, såväl med afseende på rekryteringen af det fast anställda befälet som ock i viss mån af reservbefälet, synes mig icke rätt förenligt med ett folkligt försvar. Det är, såsom det här skulle tillämpas, å ena sidan egnadt att förstärka den farliga klasskilnaden, i det att detsamma predestinerar vissa förmögnare ynglingar till officersplatserna och redan från början af utbildningen skiljer dessa utvalde från de öfrige. Å andra sidan lemnar det icke någon som helst garanti för, att befälsplatserna komma att efter förtjenst tillfalla de pålitligaste och bästa individerna — hvad underofficersgraderna angår, kanske snarare tvärtom. Volontärsystemet är nemligen ett värfningsssystem, och föga troligt är väl, att de jemförelsevis små löner och dåliga befodrings-

utsigter, som enligt i förslaget bjudas underofficerskåren, skola locka de bästa elementen att »taga värfning». Genom förslagets bestämmelser, att den förberedande officersutbildningen skall försiggå vid särskild rekrytskola och särskild »volontärsskola», beröfvar man dessutom det unga officersämnet det snart sagdt enda tillfälle, som under utbildningstiden erbjudes att lära känna och förstå folket, och utan detta skall den blifvande officeren heller aldrig lära sig att rätt behandla och leda folket. Den militära utbildningen bör enligt mitt förmenande från början — i rekrytskolan — vara gemensam.

Den vidare utbildningen till befäl borde ega rum vid en likaledes gemensam underbefälsskola vid hvarje regemente. Denna skola skulle vara delad i tvenne klasser: korpralklassen och sergeantklassen. Inom hvarje fördelning skulle vidare årligen sammandragas en officersaspirantskola, efter hvars genomgående vederbörande elev kunde konstitueras till underlöjtnant.

Först derefter skulle gemensamheten i utbildningen upphöra och de unga män, som tänkte uteslutande egna sig åt den militära banan, lemnas tillträde till den för hela riket gemensamma »krigsskolan». Sedan de med goda vitsord genomgått denna skola, kunde de i mån af vakans utnännas till löjtnanter på stat.

Som man finner, har jag vid detta förslag hufvudsakligen haft utbildningen vid infanterivapnet för ögonen; vid specialvapnen kunna måhända vissa afvikelser vara behöfliga.

Då nu emellertid från regeringens sida uttalats och litet hvar väl också vet, att vår armé befinner sig i ett betänkligt svaghetstillstånd; samt då detta, åtminstone delvis, anses bero derpå, att de värnpligtiges öfningstid är för kort, så synes mig, som borde Riksdagen å sin sida icke underlåta att, i hvad på den ankommer, söka att fortast möjligt afhjelpa detta missförhållande, i mån som detta under för handen varande osäkerhetstillstånd kan ega rum, i rätt rigtning och utan att Riksdagen på något sätt binder sin handlingsfrihet för framtiden. Detta torde lämpligast kunna ske derigenom, att tiden för de värnpligtiges öfning redan nu något ökas. Kongl. Maj:t föreslår, att, under den i alla fall anmärkningsvärdt långa öfvergångstiden från den nuvarande till den nya härordningen, öfningstiden för de värnpligtige vid infanteriet skulle bestämmas till 112

dagars rekrytskola samt två repetitionsöfningar, hvardera om 35 dagar, eller omkring halfva den tid härordningsförslaget förutsätter, hvarjemte en öfningsperiod af 15 dagar under 9:de värnpliktsåret jemväl föreslås.

Då jag tillåtit mig föreslå en allmän öfningsstid af endast 240 dagar, skulle, i konsekvens härmed, jag för min del vara böjd för att från och med år 1902 öka nuvarande öfningsstiden med 30 dagar eller till 120 dagar, med rätt för Kongl. Maj:t att efter pröfning och godtfinnande fördela öfningsstiden vid de olika vapenslagen.

Med anledning af hvad jag här haft äran anföra, tillåter jag mig vördsamt hemställa:

1:o att Riksdagen, med afslag å Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen af den 7 januari 1891, angående *ny härordning*, måtte besluta att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utarbета och i sinom tid för Riksdagen framlägga nytt förslag till härordning, fotad hufvudsakligen på följande grunder, nemligen:

a) Landt- och sjöförsvarsdepartementen sammanslås till ett departement.

I sammanhang härmed omorganiseras armé- och marinförvaltningarna i ändamål att vinna mera reda och öfverskådlighet i de olika förvaltningsgrenarne och anslagstitlarne.

b) En beföringslag införes.

c) En militärteknisk kår upprättas, under särskild chef, genom öfverflyttning af löner från fältartilleriet och fortifikationen.

d) Hvarje svensk man är värnpliktig från och med det år, under hvilket han fyller 18 till och med det år, under hvilket han fyller 37 år. Den värnpliktige är under denna tid skyldig att när så påfordras träda i vapen till fosterlandets försvar samt underkasta sig härför erforderlig fredsutbildning.

e) Värnpligten fullgöres under tre perioder, således: att den värnpligtige från och med 20 till och med 27 lefnadsåret (3—10 värnpligtsåret) = 8 år tillhör fälthären; 18, 19 samt 28, 29 lefnadsåret (1, 2 och 11, 12 värnpligtsåren) = 4 år fälthärens reserv; samt 30—37 lefnadsåret (13—20 värnpligtsåren) = 8 år landstormen.

f) Öfningstiden bestämmes till sammanlagdt 240 dagar. Vid infanteriet bör den första öfningen (rekrytskola), som undergås det år, under hvilket den värnpligtige fyller 18 år, börja den 1 mars och fortgå 150 dagar eller till och med den 28 juli; den andra öfningen (fortsatt rekrytskola), som fullgöres det år, under hvilket den värnpligtige fyller 19 år, börjar den 4 juli och fortgår till och med den 28 samma månad eller 25 dagar; den tredje öfningen (repetitionsöfning), som fullgöres det år, under hvilket den värnpligtige fyller 20 år, börjar å dag i augusti, september eller januari månad, som Konungen bestämmer, och fortgår 20 dagar; under samma tid femte och sjunde åren (22 och 24 lefnadsåren) skola repetitionsöfningar ega rum af samma varaktighet; under 12 året eger »nationalskjutfest» rum under 5 dagar, hvarunder de värnpligtige tillika ordnas i landstormen; denna öfning bör ega rum i juni månad. Följande år inträda de värnpligtige i landstormen. Vid de öfriga vapenslagen fördelas öfningstiden för de värnpligtige på en första och en andra öfning samt repetitionsöfningar efter vapenslagens olika behof.

g) Härens sammansättning och indelning bestämmes så, att fälthären kommer att utgöras af sex fullständiga, likformigt sammansatta arméfördelningar, att fästningarna erhålla nödiga besättningstrupper samt att erforderligt antal reservtrupper och landstormstrupper bildas.

Kavallerifördelningen samt de tvenne ridande batterierna af Vendes artilleriregemente indragas.

h) De sex kavalleriregementena organiseras i enlighet med den för Kronprinsens husarregemente nu gällande plan.

De sex fältartilleriregementena bibehållas vid sin nuvarande organisation, med undantag af den förändring, som betingas af indragandet af de två ridande batterierna.

i) Härens fast anställda befälskader begränsas till fälthärens behof och består af officerare: från löjtnantsgraden uppåt; af underofficerare: fanjunkare och sergeanter, samt af korpraler. Härens icke fast anställda befäl, som uttages bland de därför lämpligaste värnpligtige, består af officerare: kaptener, löjtnanter och underlöjtnanter; af underofficerare: sergeanter, samt af korpraler.

Fast anstälde menige förekomma endast vid specialvapnen.

k) De värnpligtiges aflöning utgår med 10 öre om dagen under rekrytutbildningen samt med 50 öre om dagen under repetitionsöfningarna. Det icke fast anställda befälets dagaflöning, som erhålles under all tjänstgöring, utgår med 10 kronor om dagen för kapten, 8 kronor om dagen för löjtnant, 6 kronor om dagen för underlöjtnant, 4 kronor om dagen för sergeant samt 2 kronor om dagen för korpral.

l) De värnpligtige, som icke äro till krigstjänst duglige, äro, om de icke uteslutits från den aktiva tjänsten på grund af sjukdom eller vanfrejd, skyldige antingen till för dem lämpligt arbete i arméns verkstäder eller vid befästningar och dylikt under sammanlagdt lika lång tid som den öfriga delen af årsklassen utbildas i militära öfningar eller, om de icke passa för sådant arbete, förbundne att betala en värnskatt, att utgå i förhållande till förmögenhetsvilkoren. De, som sålunda betala värnskatt, ingå omedelbart i landstormen.

m) De medel, som inflyta af denna värnskatt och som af herr finansministern beräknats till 500,000

kronor årligen, användas dels till skjutskicklighetens befrämjande i allmänhet och särskildt inom armén och dels till anordnande af militära öfningar, målskjutning m. m. bland skolungdomen.

2:o att Riksdagen för sin del ville besluta, att tiden för de värnpligtiges vapenöfningar från och med år 1902 ökas med 30 dagar eller till 120 dagar.

Stockholm den 28 januari 1901.

H. Pantzarhielm.

Bilagan 1.

Af flera skäl har jag funnit lämpligt att, såsom bakgrund till mina framställningar, i öfversättning meddela några sidor ur ett arbete, som i Tyskland utkom 1899 och som ådagalägger, att den såsom ett ultima ratio, när annan bevisföring tryter, så ofta åberopade sakkunskapen, åtminstone i fråga om härordningar och öfningstid, icke alltid kommer till samma åsigt. Den inom artillerivapnet välkände franske artillerikaptenen Gaston Moch skrifver angående tillkomsten af nämnda arbete följande:

»Den tyske socialdemokratiska riksdagsmannen August Bebel», skrifver Moch, »offentliggjorde förra våren 1898 under titel: 'Nicht stehendes Heer, sondern Volkswehr' en ganska lärorik, med talrika bevisande fakta försedd broschyr, som vittnade om ett framstående omdöme i militära ting.»

»General Boguslawski, en af tyska arméns bekanta teoretici svarade i en broschyr, som bär titeln 'Volksheer, nicht Volkswehr', i hvilken han tror sig kunna imponera på publiken derigenom, att han gent emot Bebel intager en i hög grad högfärdig ståndpunkt, hvilket en excellens naturligtvis tror sig hafva rättighet till mot en socialdemokratisk riksdagsman. Han förebrår Bebel, att denne säger, att största delen af franska revolutionens generaler var i saknad af hvarje militärisk uppfostran, hvilket enligt generalens mening var absolut falskt, och för att bekräfta detta oväntade påstående, anför han några ännu mera oväntade exempel.»

»Herr generalen», tillägger Moch, »hade måhända varit klokare, om han tagit med i beräkningen, att Karl Bleibtreu skulle träda inom skrancket. Bleibtreu, en af Tysklands samvetsgrannaste krigshistorici, svarade honom i en broschyr, som bär titeln: 'Der Zar-Befreier, ein Wort für Volkswehr gegen stehendes Heer', hvilken bok, ehuru kanske något öfverspänd, innehåller många värdefulla meddelanden och låter en lång rad af grymma lärdomar komma herr generalen till del.»

Det är ur denna Bleibtrens bok, som jag tillåtit mig att i denna bilaga meddela nedanstående utdrag.

Den allmänna värnpligtens princip, som står i rak strid med den gamla feodalstaten och därför endast anstod det revolutionära Frankrike,

framgick i Preussen ur nödtvånget att genom den största möjliga massbeväpning söka utjemna den olikhet i befolkningsnumerär, som förefans mellan detta land å ena och Frankrike eller Österrike å andra sidan. Jemväl i Österrike hade den liberala ministeren Stadion år 1809 genomfört något liknande; detta var dock endast öfvergående. Det är först de ny-preussiska triumferna, som bestämt samtliga större stater med undantag af det insulära England att efterlikna detta system, ehuru i alla monarkier en instinktiv motvilja mot detsamma är rådande. Redan Napoleon hade erkänt massans värde, hade gifvit kvantiteten företrädet framför kvaliteten. Allt tydligare visade det sig 1870, att tyngden af öfverlägsna massor verkar afgörande; detta syntes ej blott på tyskarnes sida, ty för den, som fördomsfritt studerar Gambettas försvarskamp, står det just här fullt klart, huru de improviserade folkuppbåden blott genom sitt uppträdande i massa äro i stånd att midt i segerloppet uppehålla en numeriskt stark yrkesbår och förorsaka den trångmål. I det moderna kriget är det helt enkelt antalet gevär, som afgör utgången, och då det underlägsna antalet städse blir öfverflygladt, och kringgåendet måste vara den moderna eldteknikens grundlag, så får ingen stat blifva efter i fråga om den största möjliga ökning af antalet manskapsgevär. Men under det alltså å ena sidan folk-masshären i våra dagar är en militärisk nödvändighet och å andra sidan ådagalagdt blifvit, att krigen genom den moderna masstrategien genast blifva mer afgörande och därför kortare, tillkomma härtill de naturliga olägenheter, som ligga i en tiofaldigt stegrad svårighet att tillgodose utrustning, underhåll och ledning. Dessutom tillstöter den *nationalekonomiska* frågan om den »beväpnade fredens» oerhördt stegrade kostnader; och ett krig skall kräfva offer, som knappast blifva möjliga att åstadkomma, och kan medföra en nations fullständiga ruin: det allmänna ropet på afväpning sammanhänger på det närmaste med den sociala frågan, hvori numera allt utmynnar.

Men liksom allt annat på jorden utvecklar sig ändamåls- och natur-enligt, så är äfven fallet här. Den klagan, som höres i militära kretsar vid tanken på den forna fåtaligare yrkeshären med de värfvades långvariga tjänstetid, har ingalunda blott sin grund i militära, utan i inre politiska klass-synpunkter; man fruktar en tilltagande obenägenhet för ovilkorlig lydnad hos »folkhärrarne» i synnerhet vid eventuella inre konflikter. Dervid glömmes emellertid, att en sådan exklusiv feodalhär i förhållande till nutidens talrika befolkning ringa numerär likaledes kunde döma till militärisk vanmägt. Marie-Antoinette hade samlat 60,000 man i Versailles

för att kufva Paris, en för den tiden betydande styrka. Hvad blef väl af dem? Vid anblicken af den stora upprörda folkmassan föll denna legohär bit för bit i stycken. Å andra sidan hade Mac Mahons Versailles-armé kraft nog att nedslå kommunen, emedan största delen af Frankrikes befolkning moraliskt sedt stod bakom trupperna. Enär numera, i fall alla stater minskade sin krigsstyrka till 100,000 man, likväl folkmassorna skulle à la Gambetta, sedan landets yrkesarmé blifvit besegrad, resa sig mot den inträngande fienden, så är hvarje återgång från den allmänna värnpligtens former ett tomt hjernspöke. Fastmer fortgår utvecklingen tydligen i motsatt riktning. Blott i den österrikiska armén, som i våra dagar utmärker sig framför öfriga länders genom synnerlig bildningsifver och allvar, var det möjligt, att en öfverste för några år sedan i ett högt ansedt fackorgan uttalade den öfvertygelsen, att blott milissystemet kan rädda oss från ekonomisk undergång.

Frågan är alltså af militärisk, ekonomisk och politisk-psykologisk natur. Vi böra *sine ira et studio* dryfta saken. Sanningen, om ock bitter, har sitt hygieniska intresse.

Yrkeshär eller allmän värnpligt? Dessa motsatser äro i våra dagar helt och hållet utplånade. Ty genomföres värnpligten i dess nuvarande form, i det medborgaren förutom två- eller treårig militärtjänst har att i reserv och landtvärn årligen genomgå militäröfningar, så motsvarar detta fullkomligt en yrkeshär. Den lilla olikheten, att vid den forna rekryteringen den värfvade stod kvar i tjensten dubbelt så länge, eller legoknekten, liksom officeren, hela sitt lif förblef under vapen, har föga att betyda i synnerhet i ekonomiskt afseende, då en stående lego- eller yrkeshär i gamla stilen med en fredsstyrka af 50—200 tusen man omöjlig kunde kosta så mycket som en likaledes »stående», blott i sina beståndsdelar oupphörigen vexlande modern värnpligtshär af tredubbel styrka. Den senare fordrar för öfrigt ett numerären motsvarande antal officerare och underofficerare; det är sålunda just i och med de så kallade folkhärarna, som de egentliga yrkeskrigarnes klass ökas. Härmed hafva de sociala olägenheterna af forna tiders yrkessoldatesk återkommit, ökade med det nya onda, som ligger deri, att, under det den civile förr åtminstone var personligen befriad från blodskatten, han nu har att offra både gods och blod utan att till gengäld erhålla den minsta utvidgning af sina medborgerliga rättigheter. I monarkiskt-absolutistiska stater lider därför den allmänna värnpligtens genomförande af en inre motsägelse. Dess ursprungliga demokratiska tendens från de preussiska befrielsekrigens dagar, hvilken då gjorde

sig i hög grad gällande, har mer och mer förbleknat; den förmenta »folkhären» skall nu uppodla rent prætorianska tänkesätt, hvilket fordom blott var den mindre yrkeshärens sak. Man vågar på fullt allvar af densamma fordra, att den skall på kommando värna rent dynastiska eller kapitalistiska intressen, eventuellt fungera som inre polis. Pröfvar man halten hos det klingande talesättet »ett folk i vapen», så finner man snart, att det borde utbytas mot »beväpnade undersåtar».

Begreppet »allmän värnpligt» har blott då en logisk mening, när man derunder förstår ett verkligt milisuppbåd, ett sådant, hvartill ju Schweiz visar en förebild. Yrkesenfalden fasar visserligen vid ett dylikt påstående, men vi kunna åberopa den historiska erfarenheten, som ådagalägger, att en sådan verklig folkhär är i stånd att värna sitt fädernesland. Man söker till och med undansticka sådana fakta som till exempel att, enligt hvad jämförelser mellan den nominella och den verkliga styrkan visat, Blüchers linietrupper knappast ledo mindre förluster i följd af strapatser än landtvärnet. För landtvärnets sega uthållighet i elden utgöra de förluster de dervid ledo tillräckligt bevis. Vid Möckern hopsmälte det i striden deltagande landtvärnet från 5,600 till 3,200 man, vid Rheims från 5,689 till 2,386, alltså med resp. 42 och 58 $\%$. Vid Probstheida lemnade det 9:de schlesiska landtvärnsregementet af 950 man 530 på valplatsen. 1813 förlorade Yorks landtvärn ensamt i rundt tal 80 procent, i det redan före Möckern 5 bataljoner smält bort, och efter Möckern af 15 bataljoner endast 9 kunde formeras, hvilka med allenast 2,164 stridbara nådde Rhen. Detta var återstoden af 11,141 man, om vi från det ursprungliga antalet 13,369 (G. Langes »Geschichte der Landwehr» och »Landwehrbuch» af F. Pflug, äfvensom »Geschichte des 1. Westfälischen Regiments» af Harkort) fråndraga fyra detacherade bataljoner (å i medeltal 557 man). Bataljonen Friccius förlorade vid Leipzig 82 procent, alltså vida mer än till exempel liniregementet Colberg vid Dennewitz (26 officerare, 763 man) och äfven mer än det 1. ostpreussiska (907 man) vid Möckern.

Förlusterna bekräfta med sitt vältaliga språk Blüchers vittnesbörd: »I början var det nog si och så med landtvärnet, men sedan slogs det precis lika bra som linietrupperna.» All dess otymplighet i de taktiska evolutionerna öfvervans genom den moraliska faktorn. Landtvärnsrytteriet kom till och med derhän att utföra oemotståndliga stormridter.

Man gör mycket väsen deraf, att i slaget vid Raab det ungerska insurrektionsrytteriet skymfligen flydde. Man tyckes emellertid icke veta, att vid samma tillfälle Grazer-landtvärnet i centern så kraftigt försvarade Kis-

megyer, att vicekonung Eugéne i sin korrespondens naivt berättar, att der hade fienden uppställt sina »bästa trupper!» Till och med vid Waterloo skall Osnabrücker-landtvärnet hafva hört till de få, som uppehöll och tillbakaslogo det gamla gardets angrepp; och flertalet af de engelska regementena i detta slag hörde också till nyss uppbådad »militia». Likaså bestod Wellingtons här vid Talavera nästan blott af rekryter, och dessa ungdomar tillbakaslogo kåren Victors upprepade angrepp, hvilken kår utgjordes af veteraner från Austerlitz, Jena och Eylau. Vi erinra om Napoleons ord vid tal om sådant krigarmaterial: »Jag önskar mig blott 50,000 till af dylika civilister!» För denna första rangens auktoritet borde väl allt prat från folk, som ej förmår höja blick och tanke utöfver exercisplatsen, tystna. Slogs för öfrigt den preussiska hären mindre hjältemodigt vid Kunersdorf och Torgau än vid Prag och Kolin? Och dock bestod den vid de förstnämnda tillfällena af hastigt sammanrafsade bondpojkar, under det vid de senare de gamla »infanteriets pelare» föllo!

För öfrigt bestod det unga gardet vid Waterloo nästan uteslutande af frivilliga från Paris och Lyon, hvilka dock slogos med samma hjältemod som det gamla gardet; en af dess bataljoner föll till sista man på Planenoit's kyrkogård.¹

Den nyaste uppfinningen på vapentillverkningens område, genom hvilken den bekante franske öfversten Humbert vill hos kanoner och gevär åstadkomma en hvarken af ljud- eller ljusfenomen åtföljd skottverkan, har visserligen i militära kretsar väckt stort uppseende, men om sakens fulla betydelse har man knappast ännu en aning. Om uppfinningen består profvet i praktiken, så torde den förste officer, som faller för ett af dessa ohörbara och osynliga skott, kunna med en omändring af Kosciuskos »finis Poloniae» utropa: »finis belli!» — Öfver hufvud taget kommer man med och i mån af teknikens utveckling allt närmare krigets upphörande. Då öfverste

¹ Att icke hela gardet »dog», är redan förut af mig omnämndt; enligt en officiell redogörelse funnos ännu 14,000 man deraf i juli. Att de, såsom Boguslawski någonstädes förtäljer, skulle under återtåget hafva råkat i oordning och panik, är en uppgift, som blott förräder okunnighet. Det 1. grenadierregementet och 1. bataljonen af 1. chasseur-regementet betäckte med fullt bibehållen sammanhållning flykten intill långt in på natten; den senare bataljonen öfverändakastade till och med det 25:te preussiska regementet. (Jemför också den nya studien af Houssaye i Revue des deux Mondes). Här ha vi alltså ett nytt bevis på otillförlitligheten af vår militärhistoria.

Humbert dessutom vill genom en automatisk mekanism upphäffa vapnets rekyl vid affyrandet, så skulle dylika snabbeldsvapen snart blifva antagna af alla stater. Men en kanon- och gevärslinie, hvars skott aflossas utan ljud- och ljusutveckling och som tillika kan utsända ett enormt antal skott i minuten, är absolut omöjlig att angripa i fronten. Den moraliska verkan af en sådan eldstrid skulle hundrafaldiga den demoraliserande verkan, som man redan väntar sig af det rökfria krutet. Det har nemligen varit det fruktansvärda stridslarmet, som, genom att liksom ett slags rus förslöa nerverna och iakttagelseförmågan, hindrat blodbadets synliga och hörbara verkningar — de förra derjemte dolda af krutröken — att komma till de stridandes medvetande. I framtiden skulle väl icke, såsom nu, kommandoorden öfverröstas af gevärens smattrande och kanonernas dån, men i stället af de sårades jemmer och skri; det är alltså ett fullkomligt misstag att tro, det ledningen af elldisciplinen skulle underlättas genom skottens ohörbarhet. Äfven om officerarne, fastän också de blott svaga människor, kunde hjeltomodigt motstå dessa inflytelser, så måste dock inom kort truppen moraliskt sönderslitas. Man skulle se de modigaste plötsligen gripa till flykten. Under det att eldvapnens förbättring i och för sig ännu icke medfört någon ändring af villkoren för framgång och minst af allt någon stegring af förlusterna, så skulle *detta* steg inom teknikens utveckling göra kriget öfver hufvud taget omöjligt. Ty människor äro inga maskiner, och hvad i läroböcker och reglementen kan förekomma plausibelt nog, går i kras inför den krassa verkligheten; till och med de kommenderandes beslut kunna, som bekant, påverkas af de personliga intryck, som faran och blodutgjutelsen hos vederbörande framkalla. Derfor är det också ett komiskt tankefel att svära öfver »teoretiker» och på samma gång utarbета nya rent taktiska instruktioner. Ty teorien sysselsätter sig nästan uteslutande med de stora andliga faktorerna, och dessa förlora ingenting af sin allmängiltighet genom händelsernas vexlande tillfälligheter. Men de taktiska begreppen visa sig inför erfarenhetens pröfvosten mest såsom schemata, som endast hafva sin tillvaro på det tålmodiga papperet. — — — — —

Möjligheten att genom strategisk kombination göra motståndaren stridsoduglig blefve alltså snarare större. Den, som genom kombinerade marscher kringgår en den starkaste försvarsställning och afskär dess återtågsbasis, beröfvar fienden all fördel af defensiven; den, som förstår att med öfvermagt kasta sig öfver en svag punkt hos fienden, hans trupper skola med större tillförsigt trotsa de enerverande verkningarna af framtidens hemska

ljudlösa eld. Å andra sidan skulle då en hufvudlös ledning oemotsägligen hafva omedelbar panik och nederlag till följd. Så blefve t. ex. mode-attackerna med ryttaremassor ännu omöjligare, än de för öfrigt redan äro. Trots den annars sjelfklara oförnuftigheten i dessa anfall har dock hittills *en* omständighet, som vi emellertid aldrig funnit berörd ens af de rabiataste svärmare, talat till deras förmån. Den specifika vigten hos kulan från de finkalibriga gevären är nemligen så ringa, att den träffade icke stupar omedelbart. I Graubünden jagar man därför fortfarande björn med den gamla bössan, emedan erfarenheten visat, att det af en modern kula träffade djuret en god tid har tillräcklig kraft qvar att slita jägaren i stycken. Såsom från tillförlitligt håll berättats oss, hafva under strider i Afrika dödligt sårade infödingar fortsatt att avancera och lyft armarne till väldiga hugg, innan de plötsligt störtat till marken. Detta, att först efter en stund försättas ur stridbart skick till och med af dödliga sår, gäller naturligtvis i ännu högre grad om hästar, som befinna sig i fullt språng; de komma icke att hejdas af skotten, hvilka icke komma att nämnvärdt inverka på deras choc. Olägenheten af anfallsbanans spärrande genom de i massor störtande hästarne i de första leden, hvarå nästan alla kavallerianfall från Aspern till Sedan hafva strandat, komma alltså att delvis försvinna, och angreppet sålunda underlättas. Men vid det ohörbara och osynliga skjutandet försvunne öfver hufvud taget all möjlighet att attackera. Ty vid kavalleri-attacker gäller det blott att begagna det gynsamma ögonblicket, hvarvid en enda minut är afgörande. Men huru kunde väl *nu* en ryttarianförare vinna en öfverblick, finna ett angreppsmål?

Den Humbertska uppfinningen vore ett viktigt steg framåt mot 20:de århundradet, mot en nydaning af världen.

Den, som vill tränga fram till tingens kärna, får aldrig förväxla orsak och verkan. Så lärer oss just en jmförelse mellan den engelska yrkeshären och de franska miliserna 1809 raka motsatsen till det, som vore mest öfverensstämmande med militärernas uppfattning. Utan tvifvel hörde denna tids engelska soldater till de fysiskt starkaste och tappreste, som någonsin funnits, och de spanska miliserna bestodo af det sämsta tänkbara människomaterial; emellertid gjorde engelsmännen sin debut med att trots stor bravour och duglig ledning låta skymfligen jaga sig ombord på sina skepp (Corunna); utgången erbjöd ingen olikhet med de spanska nederlagen. Men när *fältherren* Wellington trädde i spetsen för dem, ändrade

sig allt med ens. Under honom stredo till och med de portugisiska miliserna förträffligt såväl som engelsmännen. Ty det är städse *ledningens* synder, som soldaten får plikta för.

Äfven alla de enorma kostnader, som de ständigt återkommande vapenförbättringarna medföra, äro i grund och botten att betrakta som bortkastade, liksom ock det eviga hemlighetsfulla ordandet om taktiska reglementen blott har ett sekundärt värde. Lemnar man de fångna och saknade å sido, så är skilnaden mellan de österrikiska och de preussiska förlusterna 1866 ingalunda betydande. Om det 77 regementet af brigaden Fragnern vid Skalitz förlorade 742 döda och sårade och det 21 regementet af brigaden Kreyssern 534, så förlorade det 26 preussiska i skogen vid Maslowed, ehuru det mest stred under betäckning, 735 (det synnerligen svårt medtagna Wiener-regementet Deutschmeister deremot blott 527) och vid Trautenau ensamt första bataljonen af 43 regementet 246. Och dock torde en så ofantlig skilnad i fråga om beväpningen aldrig mera förekomma som den, hvilken här rådde: å ena sidan bakladdnings-, å den andra framladdningsgevär. Huru orimlig den legenden är, att fransmännen 1806 segrade genom en öfverlägsen taktik (stridssätt), visas på ett slående sätt af förlusterna (enligt Foucard och Lettow Vorbeck). Morand och Gudin tillsammans förlorade 31 procent, Suchet 23 procent af sitt folk. Blott junkergeneralernas eländiga ledning, deras namnlösa oskicklighet var det, som vållade dessa fruktansvärda oktobernederlag, hvarvid dock den tappre preussiske soldaten gjorde motståndarens seger så dyrköpt. Icke den bättre beväpningen, icke den taktiska inöfningen är det, som bringa segern, utan den ledande intelligensen. Hvertill tjena de yttre tekniska hjälpmedlen, om man icke förstår att använda dem? Hvertill gagna alla framsteg i fråga om materialet, om anden felar? Icke på svärdet beror det, utan på armen, och mindre på armen än på hjernan, från hvilken dock impulsen gifves till hvarje muskelrörelse!

Den, som hela sitt lif utöfvat krigarehandtverket — »handtverk» är just det betecknande ordet! — har ofta måst gå i skola hos miliserna för att inhemta reformer i krigföring eller teknisk apparat. Men för att begripa allt detta måste man just studera krigshistoria; och att vår närvarande officerskår ingenting läser och studerar, hafva ju Boguslawski och Kunz ofta i rent af rörande ordalag beklagat. Sådan är »praxis» hos »det första ståndet». Naturligtvis blomstrar det vedervärdiga skrytet i *hvarje* armé; den, som upphäver sitt skri öfver kära grannars enfaldiga indianhögmod, ståtar sjelf med de eröfrade skalperna. Så till exempel uppfostras britten

i den inbillningen, att ingenting kan motstå honom, ehuru det senaste profvet i Krimkriget, vid sidan af den ärorika stormningen af Malakoff, blott visade det jemmerliga misslyckandet af Redanstormningen äfvensom huru britterna ständigt blott genom fransk hjälp räddades ur trångmål. Nåväl, britterna voro *tre gånger bättre beväpnade* än fransmännen; hvarför då detta trefaldt sämre resultat trots det brittiska lejonets morskhet? Derpå har Rüstow gifvit det klassiska svaret: »Om också britterna varit beväpnade med den gamla kofoten i stället för med Minié-gevär, men om *morgonen* vid Inkerman stått i ryssarnes *flank* i stället att vid *middagen* stå i deras *front*», då hade de segrat: åter igen ledningen!!

Hvem har icke hört talas om »undren vid Mentana» och Chassepot-gevärets häpnadsväckande första prof derstädes! Skada blott, att den bevisliga sanningen ställer denna legend fullständigt på hufvudet! Der kämpade nemligen 4,652 dåligt beväpnade garibaldianer mot 11,000 man reguliera trupper, hvaraf 6,000 fransmän (tre regementen). Chassepot-gevärens »mördande verkan» omfattade 150 döda och 240 sårade garibaldianer, under det fienden förlorade 256 döda och ett motsvarande antal sårade, så att hans förlust, bortsett från de i Mentana afskurna fångarne, vida öfversteg garibaldianernas. (Jemför *Vita di Garibaldi* af Garzoni.) Chassepot-geväret utträttade alltså rakt ingenting, och »undren vid Mentana» utgöras på sin höjd af de under af tapperhet, som friskarorna ådagalade. Och liksom de schleswig-holsteinska friskarorna kämpade hjeltomodigt och blott till följd af dålig ledning gingo under, så skötte sig ju äfven vid Dijon garibaldianerna väl, ehuru deras berömde anförare sjelf den gången grundligt blamerade sig.

När en interwievare frågade Ricciotti Garibaldi, huru det kom sig, att hans friskara så glänsande bestått eldprovet vid Domokos, svarade han, att han väl underskrefve sin faders yttrande, att 50 studenter vore honom välkomnare såsom friskaremedlemmar än 500 bönder, men att bondens blinda, stupida lydnad ofta vore anföraren kärare än nöjet att under sitt befäl hafva tre riksdagsdeputerade. Nåväl, deputeraden Fratti fann ju hjeltedöden vid Domokos, och dessa frivilliga af högre stånd hafva på sin höjd ytterligare förhöjt truppens moral; hvilket upplyftande inflytande den anarkistiske ledaren Cipriani under drabbningen utöfvade, är bekant; ingen gammal krigsbuss kunde uppfört sig mera oförskräckt, ingen född fältherre klokare. På tillfrågan, huru hans friskarekrigare så snabbt lärt sig kriget och kunnat sköta sig så väl i striden, svarade Ricciotti utan ömsvep: »Mycket enkelt! De få handgrepp, som behövas, lär man på ett par timmar. Allt

annat är snicksnack, paradlek för höga herrar, men i kriget fullkomligt värdelöst. Den naturliga intelligensen och sinnets lyftning måste der göra allt.»

Mycket riktigt! Just i spridd strid och med det förbättrade skjutvapnet är hvarje beväpnad borgare lika mycket värd som soldaten, om han eger förstånd och mod. Framtiden tillhör därför milissystemet och detta allena.

Vid den famösa debatten om det socialdemokratiska partiets milisförslag i tyska riksdagen hade några af »samhällets pelare» sökt råd hos krigsministern, och denne hade med största beredvillighet utdelat en broschyr af den schweiziske »instruktören» major Gertsch mot milissystemet. Oss är denne herre personligen bekant; vi spelade till och med ett parti »Sechs-undsechzig» med honom och den dåvarande kommandanten på Gotthard qvällen före den ödesdigra natten, innan major Gertsch begaf sig till den manöveröfning, som, figurligt taladt, knäckte hans hals. Han lärer nemligen der hafva på ett så omildt sätt på sitt folksökt tillämpa sin uppfattning af »preussisk» disciplin, att han derigenom framkallade en storm, som sopade bort honom sjelf. Den djupt kränkte yrkesofficeren utslungade nu i verlden sina anklagelser mot milissystemet; och senare hafva andra missnöjda element, såsom den kække generalstabskaptenen Sonderegger, anslutit sig till honom.

Det ensidiga förkättrandet af »civilisterna» Gambetta-Freycinet med afseende på Belfort-tåget utgick från den schweiziske öfversten Secretan, och en Bern-tidning förvärfvade sig under Dreyfus-processen en sorglig ryktbarhet genom sin blinda hyllning af militarismen. Vi vilja emellertid, trots vår kärlek till det fria alplandet och vår uppriktiga respekt för dess högre officerare, ingalunda söka göra gällande, att schweizer-milisen redan motsvarar idealet. Visserligen utvecklas i tekniska saker en lofvärd ifver, så t. ex. var det schweiziska militärmyndigheter, som först anskaffade maximgevär och för ändamålet upprättade ett särskildt kompani. I detta afseende arbetas af krigsdepartementet i Bern och dess organer fullt lika mycket som i Preussen, och många enskildheter vittnande om upplyst insigt och energi falla i ögonen, ehuru väl underlåtenheten att befästa Jura-passen, de strategiskt onyttiga anläggningarna vid St. Maurice och det ensidiga bedrifvandet af Gotthard-arbetena uppväcka betänkligheter. (Den af oss förut i den schweiziska pressen klandrade underlåtenheten att stänga Giacomo- och Kreuzli-passen har sedermera genom lämpliga spärrningsåtgärder afhjelpats.) Men måhända griper en kälkborgerlig byråkratisk sinnesriktning flerfaldt omkring sig; inom hvarje uteslutande på den nyktra

praktiken rigtad arméadministration utvecklar sig slentrianen. Men just i fråga om milisen måste man i första rummet tänka på att vårda de moraliska och intellektuella faktorerna, och härutinnan synes mycket vara i behof af förbättring. Hvarför uppodlas ej hågen för krigshistoriska studier, hvarför införas icke vid särskilda krigsskolor föreläsningar öfver milissystemets betydelse och inre fördelar, för att på samma gång höja folkets krigiska och demokratiska anda? Eller känna sig ledarne icke vuxna sådana uppgifter af andlig art? Uppfatta också »instruktörerna» sitt kall blott i preussisk mening såsom inexercerare af rekryter? Ja, ja, allt annat är väl blott »ideologi», eller huru? Men der »ideologien» fattas, der lär man först känna dess magt, när det är för sent! Allt mekaniskt är död materia, taktiska reglementen hålla ingen upprätt i nöd och död, minst af allt miliser: *deras* styrka ligger just i idealismen.

Att skydda sitt land för en invasion sådan som den af 1798 är hvad de ädle vilja, som afslöja de brister, de finna i sitt försvarssystem. Liksom om en jemförelse vore i ringaste mån möjlig mellan Helvetiens skyddslösa småkantoner och våra dagars »Eidgenossenbund»! Männe det icke ändå kostade de redan sedan 1792 krigserfarna fransmännen nog blod att qväsa Berner-milisen och Uri-resningen, hvilken senare endast genom Soult's talang kufvades? Blef icke veteranbrigaden Loison vid Dissentis fruktansvärdt tilltygad af Graubündens landstorm, hvilken, väl till märkandes, icke stred i bergsställningar, utan mötte fienden i öppet handgemäng, och förblef ej den senare hufvudkampanjen mot Graubündens landfolk länge oafgjord? Och huru illa tilltygade ej den helvetiska halfbrigaden på fransk sida vid Näfels ryssen Suworow? Att Schweiz på den tiden var en värnlös tummelplats för främlingar, kom sig helt enkelt deraf, att patricierna förlitade sig på den österrikiska militären, då ju Österrike ännu på den tiden hade ena foten fast nog i Schweiz. Hvarför framkalla sådana löjliga spöken för det nutida starka Schweiz för att skrämman det till att skaffa sig en stående här och en god del yrkesmilitarism? Också en annan oss personligen välbekant förträfflig militärskriftställare belyste nyligen i en tysk månadsskrift de brister, han funnit hos sin schweizer-milis; nå ja, mannen är ju en född berlinare. Denna i ögonen fallande, med preussiskt väsen sympatiserande strömning inom den schweiziska yrkesofficerskåren är knappast förenlig med republikanska tänkesätt och framkallar hos illasinnade den uppfattningen, att till och med den schweiziska milisens ledande män längta efter de preussiska köttgrytorna eller med andra ord efter den preussiske officerens särställning i staten. Deras afsigter äro visserligen de bästa, men

de göra för visso sitt fädernesland en dålig tjänst genom att till utlandet sprida utgjutelserna af sin egen gallsjuka stämning och nedsätta Schweiz' försvarskraft. De få finna sig vid att den schweiziska republikens fiender åberopa sig på deras jeremiader. Dessa yrkesfantaster äro naturligtvis fångna i en ytlig uppfattning af »tjensten», sådan den ter sig i *fredens* dagar, under det att den folkliga milisens företräden endast träda i dagen, när det gäller på allvar.

När det vid ofvan berörda tillfälle i riksdagen påstods, att det schweiziska systemet till och med är dyrare än en stående här, så står detta i rak strid mot det i vår besittning varande, oss af författaren, öfverste W. tillsända (såsom manuskript tryckta) officiella dokumentet öfver förbundshärens organisation, enligt hvilket de i riksdagen omtalade större kostnaderna helt och hållet härflyta från nyanskaffning af förbättrade vapen och sådana omständigheter, som äro förbundna med *hvarje* ny organisation och och alltså ej vidare återkomma. Dertill kommer, att hvarje mindre samfund arbetar relativt dyrare än ett större; för Tyskland skulle alltså milissystemet ställa sig betydligt billigare. Det kommer emellertid alldeles icke an på om tre-, två- eller halfårig militärtjänst är mest egnad att göra »karlen» till en viljelös maskin, ty vi hafva ju sett, att härens godhet och krigens utgång icke beror deraf, utan att blott intellektuella och moraliska faktorer äro afgörande. Det gäller här endast, att krigsbudgeten i *hvarje* fall blir mindre tryckande, om folken antaga milissystemet, och att bördan af de odrägliga rustningarna »för fredens bevarande» upphör, på det en ekonomisk katastrof må undvikas.

Vi kunna icke avsluta dessa betraktelser utan att inlåta oss på vissa lika påfallande som ovanliga bekännelser, hvilka offentliggjorts i bihäftet 9 till »Milit. W.-Bl.» för 1898. Öfverste v. Bernhardi, som vi hållit för en representant för den all kritik utdömande gamla skolan, har nemligen der publicerat en präktigt skriven studie »Det moderna krigets element». Men vår djupa tillfredsställelse öfver författarens sunda och riktiga åsigt är blandad med *personlig harm*. Ty återigen visar sig här, — vare sig det beror på rent lån och direkt impuls från oss eller på sanningens egen banbrytande kraft, — att nu på en gång *alla* grundsatser, som *vi* så länge predikat för döfva öron, adopteras. Bernhardi ställer sig i så afsigtlig och medveten motsats till Moltke-dyrkan, att Moltkes namn icke en gång nämnes, utan han, tydligt nog, *uteslutes* ur raden af verkligt skapande fältherre-

snillen, »Alexander och Hannibal, Cæsar och Napoleon, Epaminondas och Fredrik den store», och dermed förvisas till de »mindre rikt utrustade andar, som låta sig bäras fram af förhållandena i stället för att beherska dem, som underkasta sig tingens *skenbara* nödvändighet, som förbereda och föra kriget med en viss opportunism, hvars viljande, handlande och framgång mer eller mindre blir en slumpens sak». För kännaren är det en verklig njutning att läsa mellan raderna den genomtänkta innersta meningen i dessa satser och tillämpa den på det fall, författaren haft i sigte. För att vara ännu tydligare tillägger Bernhardi strax, att »de sista stora krigen» (det vill säga Moltkes) medfört »få positiva lärdomar», ja att »de resultat, hvartill de genom sin naturliga efterverkan hafva ledd, till och med innebära *allvarsamma faror* för den militära utvecklingen». Hvem kan nu skratta? Hvem har sedan tio år tillbaka gjort detta tydligt? Bernhardi medgifver, att erfarenheterna från de Moltkeska krigen äro »af helt och hållet ensidig natur». »Den framgång», säger han, »som skyler alla fel, ingifver blott allt för lätt en falsk föreställning om värdet af de gjorda anordningarna. Man tror sig drömma, då man hör slikt från en preussisk kårstabschef. Något värre har den förkättrade Bleibtreu ännu aldrig sagt! Bernhardi betecknar Moltkes framgångar — i det han städse afsigtligen underlåter att nämna denne legendheros' namn — såsom blotta följder af den materiella och moraliska öfverlägsenheten hos vår här. I framtiden vid totalt förändrade förhållanden måste man söka en *equivalent* der, hvarest de i verkligheten största fältherrarne funno den: »i den fritt skapande tanken, alltså i en större krigföringskonst och i stegringen af alla intellektuella och sedliga krafter!» Det sista har Bernhardi till och med låtit trycka med fetstil. Han fränkänner alltså Moltke allt detta. Men icke nog dermed. Han betonar såsom en af krigets grundlagar, att »en framgång på det *avgörande* stället upphäfver alla motgångar i öfrigt» — en hundra gånger af mig förfäktad sats af napoleonsk pregel, — att offensivens hufvudkraft ligger i det *öfverraskande* valet af angreppsriktning och lemnar oss snart icke i det minsta tvivel derom, att han härmed, själfklart nog, åsyftar striden på den inre linien, det vill säga just min särskilda dogm.

Rent otrolig låter också följande själfbekännelse från denna vår nyaste militarism, att nemligen fria själfmedvetna karakterer icke kunna utvecklas i vår tid. »Fredshärens skola är i tider utan krig *ingalunda en karakterens skola*. Blott alltför lätt utvecklar sig ett *sjelfviskt lycksokeri* och en art af underordning, som har föga gemensamt med *fritt tänkande* mäns medvetna subordination, och som *undergräfer* några af krigsmannens högsta egen-

skaper: sjelfmedvetenhet, stolthet och *frimodighet*. Våra dagars *tomma byråkratism* gör det omöjligt för den enskilde att göra sin personlighet gällande.» Är det manne en socialdemokrat, som skrivit detta?! Hvem är det väl, som städse betonat, att i stående härar den moraliska faktorn aldrig kan göra sig (fullt) gällande, och att just *håri* ligger det oskattbara företrädet hos improviserade miliser?

Bernhardi fastslår vidare, att i våra dagar den, som försvarar sig, icke kan öfvervinnas genom frontangrepp, och att ett kringgående förutsätter en numerisk öfverlägsenhet, hvarmed man icke teoretiskt kan räkna. »Jernvägarne trygga för den, som försvarar sig, tillförsel af förstärkning och förnödenheter.» Manne ej detsamma gäller angriparen? Detta är oklart sagdt och syftar väl på förut planerade ställningar långt in i fiendens land, der mestadels jernvägen icke står den *utländske* angriparen till buds; men äfven det egna landets stridsmagt kan ju uppträda som angripare. Vi hafva här ett nytt exempel på »fackmäns» bristande noggrannhet vid formulering af deras satser. Allmängiltig är deremot författarens sats: »Den, som försvarar sig, kan draga *mycket större* nytta af underhaltiga (»minderwerthige») formationer (alltså af miliser) än motståndaren.» Allt detta har just Bebel i sin broschyr gjort gällande med lekmannens sunda menniskoförstånd, och det fåvitska sätt, hvarpå Boguslawski söker affärda hans påstående, får sin rätta belysning genom hvad Bernhardi här yttrar. Allt hvad Bernhardi vidare säger om möjligheterna att genom manövrering mot *en* punkt af försvarsställningen utjemna de olägenheter, som angriparen har emot sig, har jag otaliga gånger förordat såsom Napoleons metod i enlighet med dennes sats: »Man måste koncentrera sin eld på *en* punkt. Har man der gjort bresch, så störtar det hela samman.» Jag har dertill anknutit en söndersmulande kritik af Moltkes ledning den 18 augusti, i det jag påvisade, huru Fredrik vid Prag och Napoleon vid Wagram hafva handlat i samma läge. Och när Bernhardi vill, att stöten *endast* skall riktas mot fiendens förbindelselinie, så må man taga kännedom om hvad jag gång på gång skrivit angående denna rigtiga uppfattning af den inre linien. Ja, han går i taktiskt hänseende egentligen ännu längre än jag, i det han till och med förkastar det »*samtidiga* angreppet mot front och flank» och *håri* ser en möjlighet för försvararen att »med öfvermagt slå den ena delen». Jag har blott vändt mig mot det *icke* »samtidiga» angripandet, såsom det skedde vid Königgrätz, och betonat, att partiella kringgående rörelser aldrig »gå i hop» med hvarandra (Bautzen, Königgrätz); mot »samtidigt» flankangrepp, såsom det vid Sit Privat, har jag ej haft

något att invända, ehuru jag betonat, att *endast* den eländiga franska ledningen gjorde det möjligt. Dock är jag i grunden fullt ense med Bernhardi i hans radikala uppfattning och har ju uttryckligen betonat, att man med *hela* sin massa måste utföra flankmarschen för att genast göra fiendens ställning ohållbar. I missuppfattningen af de 1866 och 1870 genom blotta lyckan vunna framgångarna ser Bernhardi »den stora faran». Nästan ordagrant hvad jag sagt! Och hvad han säger om kolonnernas skiljande vid uppmarschen — helt och hållet min uppfattning! »Ett visst skiljande» är ju, säger han, naturligt, »men i sig ingalunda att anse som någon fördel». En förening på slagfältet (Moltke) är enligt hans uppfattning möjlig blott när fienden är en åsna, eljest »skulle försöket att bibehålla de yttre linierna och i enlighet dermed disponera marschkolonnerna blott leda till splittring af krafterna och dermed till partiella nederlag»; man är därför tvungen att söka *på förhand* åstadkomma föreningen etc. etc. *Allt* detta är just hvad »Milit. W.-Bl.» sjelft uttryckligen betecknat som *mina* läror! Än värre! Bernhardi säger, att man måste göra sig oberoende af hvarje frontal uppmarsch och af jernbanenätets gestaltning . . . »Det menliga beroendet af jernvägarne», hvilket uttalande inbragte mig så mycket hån! Vidare hans förnekande af fästningars värde, så vida man förstår de rörliga operationernas sanna konst; ty då har äfven hvarje befästad fältposition blott tvifvelaktigt värde. Till slut framhålles, att hela operationen måste *på förhand* vara noga »planlagd och förberedd . . . Krigsplanen får icke nu mera inskränka sig till att förbereda uppmarschen. Redan till grund för uppmarschen måste ligga beslutet att handla på ett *bestämdt* sätt, och detta vara på sådant sätt rigtadt på det yttersta afgörandet, att fienden, *hvilka planer han än må hafva uppgjort*, ovilkorligen tvingas att foga sig efter detta initiativ». Spetsen häraf är direkt rigtad mot Moltke, som helt snusfornuftigt förklarade, att endast lekmannen tänker på förut uppgjorda fälttågsplaner. Hvarje väl underrättad vet emellertid, att jag med anledning häraf gäckande anmärkte, att rönnbären vore för sura, och hänvisade på Fredriks och Napoleons noggrant förutberäknade planer af 1757 och 1796. »Man skall ej försöka gissa, *hvilka planer fienden kan uppgöra*» — se ofvan Bernhardis sats — »min plan blir ändå densamma» (Napoleon), detta har jag upphöjt till dogm. Äfven *detta* tillegnar sig alltså Bernhardi!

Slutligen bjuder han på några för vårt ändamål högst märkliga rekommendationer af och loford öfver »folkkriegen»: »Den besegrade vinner, när han, kämpande i eget land, förmår uppkalla alla nationens lefvande krafter och föra folkkriget i stor stil, helt nya försvarselement, som *knapp-*

past kunna öfvervinnas med operationskrigets medel allena. Detta bevisas af alla tiders folkkrig. Vi se det för närvarande bekräftadt i kriget på Cuba(?)» (Den senare satsen är åter oklar, liksom fallet var med ett förut citeradt uttalande; ty på Cuba var det dock icke »den besegrade», som hade att taga sin tillflykt till folkkriget.) Bernhardi lutar åt den åsigten, att den stående hären icke mera är tillräcklig: »Vid sidan af dessa trupper måste folkkriget i den mest omfattande mening organiseras. Ingen kulturstat kan undvara detta kraftelement. Hvilka ofantliga krafter genom detsamma kunna uppväckas, det hafva befrielsekrigen mot Napoleon visat, det har också fransk-tyska kriget låtit oss ana.» (Åter en inkorrekt uppfattning af den historiska sanningen: Preussens »folkkrig» 1813, huru storartadt det än i sig var, har på sin höjd låtit »ana», hvad Gambettas republik i verkligheten lät verlden se.) Gå på bara! Här hafva vi ju milissystemet! Icke på den kortvariga militäriska utbildningen beror det, säger herr öfversten och kårstabschefen, utan på utbildandet af ett starkt allmänsinne, »en offervillighet, som städse är beredd att underordna den egna personen under det helas väl och framtidens anspråk». Ja väl, en sådan offervillighet finner man i våra dagar blott hos socialdemokratien, det kunna dess argaste motståndare icke bestrida, och öfvermåttan komiskt, i fall de äro upprigtigt menade, ljuda Bernhardis förhoppningsfulla uttalanden: blott ett sådant Tyskland är kalladt »att föra den andliga och sedliga frihetens fana till seger mot mörkrets och materialismens magter». Förlåt! »Revolutionens» finnes också inflickadt, ty det nödlidande folket representerar ju utan tvifvel materialismen, den fria tanken mörkret, och militarismen »den andliga och sedliga friheten»!! O, si tacuisses.

År	Under nedan angifna antal dagar fullgöres värnplikten vid infanteriet af den svenske medborgare, som fyller 18 år under år																						
	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923			
1904	150																						
1905	25	150																					
1906	20	25	150																				
1907	20	25	150																			
1908	20		20	25	150																		
1909	20	20	25	150																	
1910	20		20		20	25	150																
1911	20		20		20	25	150															
1912		20		20		20	25	150														
1913		20	20	20	25	150													
1914					20		20		20	25	150												
1915	5	20	20	20	25	150											
1916	Lst	5	20	20	20	25	150										
1917	Lst	5	20	20	20	25	150									
1918	Lst	5	20	20	20	25	150								
1919	Lst	5	20	20	20	25	150							
1920	Lst	5	20	20	20	25	150						
1921	Lst	5	20	20	20	25	150					
1922	Lst	5	20	20	20	25	150				
1923	Lst	5	20	20	20	25	150			
1924	fri	Lst	5	20	20	20	25			
1925	fri	Lst	5	20	20	20			
1926	fri	Lst	5	20	20			
1927	fri	Lst	5	20	20			
1928	fri	Lst	5	20			
1929	fri	Lst	5	20		
1930	fri	Lst	5			
1931	fri	Lst	5			
1932	fri	Lst	5			
1933	fri	Lst	5			
1934	fri	Lst	5			
1935	fri	Lst			
S:a dagar	240	240	240	240	240	240	240	240	240	240	240	240	240	240	240	240	240	240	240	240	240		